

WOHL LEGACY

COVENANT & CONVERSATION

RAV SACKS İLE İNANCI PERAŞADA BULMAK

“Covenant & Conversation yazı dizisine yaptıkları cömert bağış için Maurice Wohl Charitable Foundation’a teşekkür ederim. Maurice ileri görüşlü bir hayırseverdi. Eşi Vivienne son derece mütevazıydı. Adanmışlık ve zarafetin benzersiz bir birlikteliğiydiler ve yaşamak onlar için vermek demektir.”

Bear-Behukotay 5780

Lanetin Gücü

Vayikra kitabı, sonuna yaklaşırken, halkın Tanrı ile olan antlaşmasına bağlı kalması halinde bunu takip edecek bereket ve nimetlerin bir özetini sunmaktadır. Bunun ardından, aksi durumda başlarına gelecek olan lanetleri tarif etmektedir. Genel prensip açıktır: Tanah döneminde, ulusun kaderi, ulusun tutum ve davranışının bir aynasıydı. Eğer halk iyi bir davranış içindeyse, ulus refah içinde gelişecekti. Kötü davranışları halinde, sonunda kötü şeyler meydana gelecekti. Peygamberlerin bildiği buydu. Martin Luther King’in mealen belirttiği gibi: “Ahlaki evrenin kavisi uzundur, ama adalete doğru meyleder.”¹ Her zaman, belki hemen o anda değil, ama sonuçta iyi iyiyle ödüllendirilir, kötü de kötüyle cezalandırılır.

Peraşamız bu denklemin koşullarını tüm açıklığıyla ortaya koymaktadır: eğer Tanrı’ya itaat ederseniz, mevsimi geldiğinde yağmur yağacak, toprak mahsulünü ve ağaçlar meyvelerini verecek; barış olacaktır. Buna karşılık, lanetler bereket ve nimetlerin neredeyse üç katı uzunluktadır ve kullanılan lisan açısından çok daha dramatiktir:

“Ancak eğer Beni dinlemezseniz ve tüm bu emirleri yapmazsanız... Ben de size şunu yapacağım: Üzerinize, ani panik duyguları; görüşünüzü mahvedecek ve gücünüzü tüketen harap edici hastalıklar ve humma getireceğim...

Çetin gururunuzu kıracağım. Göklerinizi demir gibi, toprağınızı bakır gibi yapacağım... Vahşi hayvanları size karşı kışkırtacağım. Sizi çocuklarınızdan edecekler, hayvanlarınızı kırıp geçirecekler, nüfusunuzu azaltacaklar; yollarınız ıssızlaşacak... Şehirlerinizi tenhalaştıracam, mabetlerinizi ıssız kılacağım...

Sizden geriye kalanlara gelince; düşmanlarının topraklarında onların kalplerine öyle bir güvensizlik duygusu getireceğim ki, hışırdayan yaprağın sesi bile onları kovalayacak; aslında takip eden bile yokken, kılıçtan kaçır gibi kaçacaklar ve düşecekler.” (Vayikra 26:14-7)

¹ Bu, 1965’te Selma’dan yapılan yürüyüş sırasında “Sosyal adaleti görmemiz ne kadar zaman alacak?” sorusuna cevap verirken de dâhil olmak üzere, Dr. King’in birçok kez kullandığı bir alıntıdır. Günümüzde bu onun en ünlü sözlerinden biri olarak övülür; oysa şahsen King de bu sözü, 19. yüzyılda yaşamış kölelik karşıtı Üniteryen din adamı Massachusettsli Theodore Parker’dan alıntılanmaktaydı.

Burada acımasız bir belagat söz konusudur. Betimlemeler çok canlıdır. Pasuklarda, sanki ulusu yakalayacak haşın kader insafsız, kümülatif ve ivmeliymiş gibi bir hava yaratan, gittikçe yükselen bir nabız ritmi algılanmaktadır. Bu etki, ardı ardına gelen çekiç darbeleriyle daha da yoğunlaşmaktadır: “Eğer bunlardan sonra da... eğer inadınızı sürdürürseniz... eğer tüm bu şeylere rağmen... eğer bunlara rağmen.” Tüm bu kısımda anahtar sözcük niteliğindeki *keri* sözcüğü yedi kez tekrar edilmektedir. Bu sözcük Tanah’ın bütününde başka hiçbir yerde karşımıza çıkmamaktadır. Anlamı belirsizdir. Birçok farklı anlama gelebilir: asilik, dik başlılık, kayıtsızlık, taş kalplilik, tereddüt veya olaları şansa bağlamak. Ama temel prensip açıktır. Eğer Bana karşı *keri* ile davranırsanız, demektedir Tanrı, Ben de aynı niteliği size karşı göstereceğim ve mahvolacaksınız.

Tora’da iki yerde, *toheha* adı verilen lanet dizileri vardır: burada ve Devarim 28’de. Her iki kısmı da sinagogda düşük bir ses tonuyla okumak uzun geçmişe sahip bir gelenek haline gelmiştir ki bu da, söz konusu kısımları, yüksek sesle okunması haline sahip olacakları dehşet verici etkiden mahrum bırakır. Ama buradaki sözler, her ne şekilde okunursa okunsun yine de korku uyandıracak kadar güçlüdür. Ve hem burada hem Devarim’de, lanetlerle ilgili kısımlar, bereket ve nimetlerle ilgili kısımlardan daha uzun ve çok daha görsel etkili ve ayrıntılı niteliktedir.

Ancak bu, Yahudiliğin temel bir ilkesiyle çelişiyor gibi görünmektedir. Söz konusu ilkeye göre, Tanrı’nın, Kendisi’ne sadık olanlara yönelik cömertliği, olmayanlara yönelik cezasını kat kat aşar. “A-Şem, A-Şem; merhametli ve lütfkâr Tanrı, öfkelenmekte yavaş, şefkat ve hakikatte bol, şefkati binler için muhafaza eder... Babaların günahları için, çocuklarını ve torunlarını üçüncü ve dördüncü nesle kadar cezalandırır” (Şemot 34:6-7). Raşi buradaki aritmetiği şöyle yapar: “Dolayısıyla, ödülün ölçüsü, cezanın ölçüsünden beş yüz kat büyüktür. Çünkü iyilik niteliğiyle ilgili olarak ‘Şefkati binler için muhafaza eder’ (yani en az iki bin nesil için korur) derken, ceza en çok dört nesil devam etmektedir.”

On Üç Merhamet Niteliği’nin ardındaki tüm fikir, Tanrı’nın şefkat ve affediciliğinin, adalet ve cezalandırıcılığından çok daha kuvvetli olduğudur. Öyleyse bu haftaki *peraşada* yer alan lanetler neden bereket ve nimetlerden bu kadar daha uzun ve daha kuvvetlidir?

Cevap şöyledir: Tanrı şefkatlidir ve affeder, ama bunun bir ön şartı vardır: yanlış yaptığımız zaman, bunu kabul etmemiz, pişmanlık ifade etmemiz, zarar verdiğimiz kişilerin kayıp ve zararını telafi etmemiz ve *teşuva* yapmamız gerekir. On Üç Merhamet Niteliği’nin ortasında “Ama, suçluyu cezasız bırakmaz” (Şemot 34:7) ifadesi yer almaktadır. Tanrı, *teşuva* yapmayan günahkârı affetmez; çünkü eğer bunu yapacak olsaydı, bu tavır dünyayı daha iyi değil, daha kötü bir yer haline getirirdi. Eğer günah işlemenin bir dezavantajı olmasaydı, daha çok insan günah işlerdi.

Lanetlerin bu kadar dramatik olmasının sebebi, Tanrı’nın cezalandırma peşinde olması değil, bunun tam tersidir. Talmud bize, Tanrı’nın, halkının başına bir felaket gelmesine izin verdiği zaman ağladığını söylemektedir: “Vah Bana ki, onların günahları yüzünden Evimi yıktım, Mabedimi yıktım ve onları [çocuklarımı] dünya uluslarının arasına sürdüm.”² Lanetlerin amacı ikazda bulunmaktı. Caydırma, korkutma, yıldırma gayesindeydi. Bunlar, küçük bir çocuğu elektrikle oynamaması için uyarıcı bir anne veya babanın sözleri gibiydi. Anne veya baba çocuğu bilinçli olarak korkutmaya çalışıyor olabilir, ama bunu sertlikten değil, sevgiden dolayı yapmaktadır.

Bunun klasik bir örneği, Yona kitabıdır. Tanrı, Peygamber Yona’ya, Nineve’ye gidip halka “Kırk gün sonra Nineve yıkılacak” duyurusunda bulunmasını söyler. Yona bunu yapar. Halk onu ciddiye alır. *Teşuva* yapar. Bunun karşılığında Tanrı da merhamete gelerek şehri imha etme tehdidinden vazgeçer. Yona, Tanrı’ya,

² Berahot 3a.

kendisini komik duruma düşürdüğü için şikâyetinde bulunur. Getirdiği peygamberlik mesajı gerçeğe dönüşmemiştir. Yona, peygamberlik mesajı ile kehanet arasındaki farkı anlayamamıştır. Eğer bir kehanet gerçekleşirse, başarıya ulaşmış olur. Eğer bir peygamberlik mesajı gerçekleşirse, başarısız olmuş olur. Peygamber, halka, *eğer* değişmekten geri kalırlarsa neler olacağını bildirir. Peygamberlik mesajı bir kehanet değil, uyarıdır. İnsanlara, kendilerini bekleyen korku verici geleceği, onu bertaraf edebilmeleri amacıyla tarif eder. İşte *toheha* budur.

Yeni kitapları *The Power of Bad*'de,³ John Tierney ve Roy Baumeister, tatmin edici bilimsel delillere dayanarak, kötünün, üzerimizde iyiden çok daha kuvvetli bir etkisi olduğunu öne sürmektedirler. Kötü haberlere, iyi haberlerden daha fazla dikkatimizi veririz. Sağlığın kötü olması, sağlığın iyi olmasından daha büyük bir fark yaratır üzerimizde. Eleştiriler bizi övgülerden daha çok etkiler. Kötü bir şöhret, iyi bir şöhretten çok daha kolay bir şekilde elde edilir ve çok daha zorlukla kaybedilir.

İnsanlar, tehdidi fark edecek ve hızla tepki verecek şekilde dizayn edilmiştir. Bir aslanı fark etmekten geri kalmak, bir ağaçtaki olgunlaşmış bir meyveyi fark edememekten çok daha tehlikelidir. Bir arkadaşın yaptığı iyiliği fark etmek iyi ve erdemlidir, ama bir düşmanın düşmanlığını göz ardı etmek kadar önem arz etmez. Tek bir hain, tüm bir ulusa ihanet edebilir.

Sonuç olarak, sopa (ceza), havuçtan (ödül) daha güçlü bir motivasyon kaynağıdır. Lanet hakkındaki korkumuzun davranışlarımızı etkileme olasılığı, bereket ve nimet arzumuzunkinden daha yüksektir. Ceza tehdidi, ödül vaadinden çok daha tesirlidir. Tierney ve Baumeister bunu, eğitimden, suç oranlarına kadar geniş bir yelpazedeki olaylar üzerinden belgelemektedir. Kötü davranış için açık bir ceza tehdidi olduğu zaman insanlar daha iyi bir davranış gösterir.

Yahudilik bir sevgi ve affedicilik inancıdır. Ama aynı zamanda bir adalet inancıdır da. Tora'daki cezaların orada bulunma sebebi Tanrı'nın cezalandırmayı sevmesi değil, bizim iyi bir tutum ve davranış içinde olmamızı istemesidir. Kanunları olan, ama hiç yaptırımı olmayan bir ülke düşünün. İnsanlar kanuna riayet ederler miydi? Hayır. Herkes beleşçi olmayı seçer, kendisinden bir katkıda bulunmaksızın başkalarının gayretlerinden kendine avantaj çıkarmaya çalışırdı. Ceza olmadan, etkili bir kanundan bahsetmek mümkün değildir ve kanun olmayınca toplum diye bir şey de olmaz. Kötü ne kadar kuvvetli bir şekilde sunulabilirse, insanların iyiyi seçme olasılığı da o kadar artacaktır. İşte *toheha* bu nedenle bu denli güçlü, dramatik ve korku uyandırıcıdır. Kötüden korkmak, iyiyi yapmak için en güçlü motivasyon kaynağıdır.

Kötüye karşı ikaz edilmenin, iyiyi seçmemize yardımcı olduğuna inanıyorum. Sıklıkla, sırf neticeleri düşünmediğimiz için yanlış tercihlerde bulunuruz. Küresel ısınma bu şekilde meydana gelmiştir. Finansal çöküşler bu şekilde meydana gelmektedir. Toplumlar bu şekilde dayanışmalarını kaybederler. Sıklıkla insanlar, yarından sonraki günü değil, sadece bu günü düşünürler. Tora, bir ulus ahlaki ve manevi pusulasını şaşırdığı zaman o ulusun başına neler gelebileceğinin tablosunu en etkili görsel ayrıntılarla çizerek, her nesilde bize hitap etmekte ve "Sakın" demektedir. "Dikkatli ol. Otomatik pilotta hareket etme. Bir toplum dağılmaya başladı mı, iş işten geçmiş olur. Kötüden kaçın. İyiyi seç. Uzun vadeli düşün ve berekete, nimete giden yolu seç."

Şabat Şalom

Jonathan Sachs

³ John Tierney ve Roy Baumeister, *The Power of Bad*, Allen Lane, 2019.

Jonathan Sacks

The Office of Rabbi Sacks

Rabbi Sacks'ın diđer makaleleri için lütfen www.rabbisacks.org sitesini ziyaret edin.

    @rabbisacks

© Rabbi Sacks Tüm hakları saklıdır.

Rabbi Sacks'ın Ofisi Covenant and Conversation Trust tarafından desteklenmektedir.